

בית משפט השלום בחיפה

**ת"א 16663-12-08 ג'בארין נ' ברוידה (אחר/נוסף)
תיק חיצוני: מספר תיק חיצוני**

מספר בקשה: 43

בפני כבוד השופט יואב פרידמן

מבקשת נאדיה ג'בארין

נגד

משיבים שושנה ברוידה

חקיקה שאוזכרה:

[חוק הבוררות, תשכ"ח-1968: סע' 24, 24.3, 24.4, 24.8, 26\(ג\)](#)

[חוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות, תשנ"ג-1993: סע' 2](#)

ספרות:

[אורי גורן, בורות \(נבו, 2018\)](#)

החלטה

1. בפניי בקשה לביטול פסק בורות שניתן ביום 19.11.18 ע"י הבורר רו"ח אילן ישינסקי. מדובר בתיק שהתנהל בפניי, אשר בהסכמת הצדדים הוריתי על העברתו לבוררות ביום 13.12.16.

2. התביעה המקורית הוגשה ע"י התובעת בתיק 16663-12-08, לאחר שעברה תאונת דרכים ביום 19.05.94. תביעתה התנהלה בביהמ"ש המחוזי בחיפה (ת"א 1227/94) ופסק הדין ניתן ביום 19.03.00 ע"י כב' השופט ברלינר, ולפיו נפסק לתובעת סכום של 1,540,362 ₪. התיק הסתיים לאחר פס"ד בערעור בביהמ"ש העליון, אשר הפחית את סכום הפיצוי ב-250,000 ₪. כל הכספים שולמו לנתבעת וזו אמורה היתה, בניכוי שכרה והוצאותיה להעביר אותם לתובעת. ביום 16.04.03 פנה ב"כ התובעת לנתבעת וביקש לקבל את פרטי החישובים, שכר הטרחה וההוצאות מהנתבעת.

לאחר שלטענתו לא נענה, הגיש תביעה נגד הנתבעת בסך 100,000 ₪. לטענת הנתבעת, במכתב התשובה הוזמן ב"כ התובעת לפגישה עם מנהלת החשבונות אצל הנתבעת, תוך ציון העובדה כי מאחר ונערכו פגישות בעבר, יגבה תשלום בגין פגישה זו. ב"כ התובעת לא הגיע ולא פעל לאיסוף חומר בחברת הביטוח או בבנקים. הנתבעת מציינת כי התובעת קיבלה את כספי התשלומים התכופים בשיקים "למוטב בלבד" והם הופיעו בחשבונותיה.

3. א. בתביעה שהוגשה בפניי בגין אותה התחשבות, מיניתי את המומחה- רואה החשבון מר שור, אשר הכין דו"ח ראשון על סמך המסמכים הראשוניים שנאספו בתיק, ובהמשך אותרו בחברת הביטוח מסמכים מהם ניתן ללמוד על התשלומים התכופים שנפסקו בתיק וריבית שערוכים שנקבעה ע"י ביהמ"ש המחוזי. בדו"ח השני של רואה"ח שור שהוכן לאחר איתור מסמכי הביטוח, נכתב כי אומתה גרסת הנתבעת ונדחתה גרסת התובעת לעניין התשלומים התכופים ולעניין טענות עובדתיות נוספות. נקבעה פגישה אצל רואה החשבון לדיון במסקנות הדו"ח, אולם בבוקר יום הפגישה הודיע ב"כ התובעת כי לא יגיע אליה ולא שיתף פעולה בתיאום מועד חלופי. לטענת הנתבעת, בתקופת הבוררות אצל הבורר ישינסקי, אותרו מסמכים נוספים בשאלות משניות והראיות מאמתות את גרסת הנתבעת.

ב. כאמור, בישיבה מיום 13.12.16 מיניתי את הבורר רואה החשבון מר אילן ישינסקי, וביום 20.02.17 (הכל לפני (לפני התיקונים מתשע"ח ותשע"ט [לחוק הבוררות](#)) נחתם הסכם בורות בין הצדדים. לטענת הנתבעת, מסמכים רלבנטיים הועברו לבורר ביום 20.03.17, בתוספת שאלות הבהרה לרואה"ח שור. תשובותיו הועברו לבורר ולב"כ התובעת. ביום 05.11.17 התקיימה ישיבת ההוכחות בבוררות, במסגרתה הסכימו הצדדים כי הנתבעת תגיש את דפי חשבון הבנק לשנים 1998-1999 ותעבירם לב"כ התובעת טרם הגשת סיכומיו. ביום 14.01.18 הודיע ב"כ התובעת כי לא קיבל את דפי חשבון הבנק, וקיבל ארכה בהתאם להגשת סיכומיו עד ליום 20.02.18.

4. הנתבעת לא הגישה את סיכומיה במועד, וקיבלה ארכה עד ליום 29.04.18. ביום 25.04.18 הודיעה הנתבעת כי היא מעבירה את דפי הבנק לידי התובעת, ובמקביל קיבלה הנתבעת ארכה נוספת להגשת סיכומיה עד 31.05.18. ביום 29.05.18 קיבלה התובעת מהנתבעת 7 דפי חוב פזורים, וביום 30.05.18 פנה הבורר לתובעת בשאלה אם ברצונה להגיש סיכומי תשובה. במענה לכך, טענה התובעת כי לא קיבלה את סיכומי הנתבעת ואת דפי החשבון, ועל כן ביום 03.06.18 העביר הבורר לתובעת את העתק הסיכומים, אשר התברר כי היקפם עולה על זה שנקבע. התובעת ביקשה מהבורר לפסול את הסיכומים אולם לאור טענת הנתבעת כי אלו מכילים צילומי נספחים ומשכך לא חורגים מההיקף שנקבע, אישר הבורר את הגשתם. לבסוף, ביום 19.11.18 ניתן פסק הבורר אשר דחה את תביעת התובעת.

5. לטענת התובעת, דין פסק הבוררות להתבטל, בהסתמך על סעיפים [\(3\)24](#), [\(4\)24](#) ו-[\(8\)24](#) [לחוק הבוררות](#). לטענותיה המדויקות אתיחס בהרחבה בהמשך.

פסק הבוררות

6. בפתח דבריו ציין הבורר כי קרא בעיון את כתבי הטענות והתצהירים שהוגשו, שמע את העדויות ואת סיכומי בעלי הדין. בהמשך ציין כי אם לא יתייחס במפורש או בפרוטרוט לטענה זו או אחרת, אין לראות בכך משום התעלמות, והוא שקל את כל הטענות שנטענו.

7. הבורר מציין כי ביום 06.06.18 קיבל לידיו את חוו"ד המסכמת של מומחה ביהמ"ש שור, לפיה:

7.1 שיק ע"ס 5000 ₪ מהווה מחלוקת בין הצדדים כאשר התובעת טוענת כי שיק זה בוטל ולא קיבלה אותו בעוד שהנתבעת טוענת כי שיק זה נפרע. המומחה ביקש דף בנק הכולל תנועות 3 ימים לאחר מועד הפרעון אך לא קיבל. במסגרת הסיכומים צירפה הנתבעת דף המשקף את טענתה כי השיק נפרע באופן סופי ולא חולל.

7.2 המומחה דוחה את טענת התובעת לגבי תשלום בסך 25,000 ₪ שלטענתה לא קיבלה, עקב אי המצאת פס"ד, הסכם פשרה, פרוטוקול או אסמכתא על ביצוע תשלום תכוף לנתבעת ע"ס 25,000 ₪.

7.3 הנתבעת טענה בסיכומיה כי היו רק 5 תשלומים תכופים ולא 6, ולכן התשלום בסך 25,000 ₪ לא התקבל. הנתבעת מגבה טענה זו בחומר שהתקבל מחברת הביטוח, שסכום זה לא מופיע בו.

7.4 ריבית על פיקדון בסך 544,000 ₪- המומחה מציין כי התובעת לא הציגה תנועות בחשבון הנאמנות מתאריך פתיחתו ועד סגירתו.

7.5 החזר הוצאות- התובעת חולקת על חשבון ההוצאות שהגישה הנתבעת, אך לא צירפה אסמכתאות והוכחות לטיעוניה. כמו כן צוין כי בעלה של התובעת נחקר והודה כי התובעת קיבלה את כל התשלומים התכופים שפסק ביהמ"ש.

8. באשר לריבית ציין הבורר כי ריבית בשיעור 14% היא ריבית נמוכה מריבית בנקאית, והריבית הבנקאית בה חויבה הנתבעת בבנק לאומי היתה בין 18-24%, כך שלא ניתן לטעון לגביית ריבית ביתר. גם בזמן אמת לא נטענה טענה לגבי חיוב בריבית, וכי התובעת ציפתה לקבל מימון ללא ריבית?

בנוסף צוין בפסק הבורר כי הנתבעת המציאה דפי בנק לשנת 1999 ולא נראה כי בוצע שיק ע"ס 25,000 ₪, אותו תשלום ש"נעלם".

לגרסת הבורר, עדויות הנתבעת לא נסתרו בחקירה הנגדית והיו אמינות וקוהרנטיות. לסיכום ציין כי המוציא מחברו עליו הראיה וכי התובעת לא הוכיחה את טענותיה, ועל כן הוא דוחה את התביעה ומקבל גרסת הנתבעת.

דין

9. [סעיף 24 לחוק הבוררות](#), התשכ"ח-1968, קובע את העילות בגינן ניתן להגיש בקשה לביטול פסק בורר וזו לשונו:

"בית המשפט רשאי, על פי בקשת בעל-דין (בחוק זה – בקשת ביטול), לבטל פסק בוררות, כולו או חלקו, להשלימו, לתקנו או להחזירו לבורר, מאחת העילות האלה:

- (1) לא היה הסכם בוררות בר-תוקף;
- (2) הפסק ניתן על ידי בורר שלא נתמנה כדין;
- (3) הבורר פעל ללא סמכות או שחרג מהסמכויות הנתונות לו לפי הסכם הבוררות;
- (4) לא ניתנה לבעל-דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו;
- (5) הבורר לא הכריע באחד העניינים שנמסרו להכרעתו;
- (6) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לתת נימוקים לפסק והבורר לא עשה כן;
- (7) הותנה בהסכם הבוררות שעל הבורר לפסוק בהתאם לדין והבורר לא עשה כן;
- (8) הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו;
- (9) תכנו של הפסק מנוגד לתקנת הציבור;
- (10) קיימת עילה שעל פיה היה בית משפט מבטל פסק דין סופי שאין עליו ערעור עוד."

מדובר ברשימה סגורה, ואין לצדדים כוח משפטי להוסיף עליה או לגרוע ממנה לפי הסכמתם:

"תכליתם של הליכי בוררות בבירור מהיר ויעיל של השאלות השנויות במחלוקת בין בעלי הדין. בהתאם, התערבות שיפוטית בפסק הבוררות היא צרה ומוגבלת לעילות מוגדרות. עילות אלו מוחלות בזירות ועל דרך פירוש דווקני, במגמה ליתן תוקף לפסק ולא לבטלו. לכן, בית המשפט אינו דן בבקשה לביטול פסק הבוררות כערכאת ערעור. הוא בוחן את תקינות הליך הבוררות בלבד וזאת בכפוף לעילות ההתערבות שנקבעו בסעיף 24 [לחוק הבוררות](#). אמת המידה להתערבות בפסק בוררות, במסגרת בקשה לביטול המוגשת לפי סעיף 24 [לחוק הבוררות](#), היא מחמירה. אמת מידה זו נגזרת מהשאיפה לבצר את מעמדו של מוסד הבוררות ככלי יעיל ומהיר לבירור סכסוכים מחוץ לכותלי בית המשפט, המקנה משקל ניכר להסכמת הצדדים להתדיין לפני בורר אשר עילות ההתערבות בהחלטתו תחומות ומוגבלות" (אורי [גורן](#), [בוררות](#) (נבו, 2018) (להלן "גורן") עמ' 264-265).

וראה גם ישראל שמעוני [דיני בוררות - אופק חדש בבוררות](#) (מהדורה שניה, 2014 – להלן "שמעוני"), בעמ' 552-555.

"מושכלות יסוד הם כי תחום ההתערבות השיפוטי בפסק בורר מוגבל ומתוחם לעילות ביטול מוגדרות של הפסק שיש לפרשן בצמצום רב. מוסד הבוררות הוקם על רקע מדיניות משפטית המבקשת לעודד קיומו של מערך יעיל והוגן לפתרון סכסוכים מחוץ לבית-המשפט. מערך זה מקל על העומס הגדול הרובץ על בתי-המשפט, ויש בכך כדי לשרת אינטרס ציבורי חשוב. הוא מאפשר לצדדים להיזקק להליך מהיר ויעיל לפתרון המחלוקת ביניהם, ובכך הוא עונה גם לאינטרס פרטי חשוב של בעלי-הדין. במסגרת הבוררות יכולים הצדדים להשפיע במידה רבה על עיצוב תוכן

הבוררות ומסגרת הסמכויות הנתונות לבורר וכן על האופי הדיוני של הבורר, והדבר מאפשר הכרעה בלא כבילות לדין המהותי, לסדרי הדין ולכללי הראיות. הבוררות מאפשרת פתיחת ההכרעה לשיקולי צדק והגינות, שאינם נעוצים בהכרח בשיקולי משפט, והיא מאפשרת השגת פתרונות מעשיים צודקים למחלוקת... מקומה החשוב של הבוררות כאמצעי להכרעה בסכסוך אינו מיתר את הצורך בפיקוח שיפוטי על הבוררות, המותווה ב**חוק הבוררות**. פיקוח זה מבקש להשיג איזון ראוי בין מתן עצמאות מרבית לבורר ולצדדים לעצב את מסגרת הדיון וההכרעה במחלוקת ביניהם, לבין הצורך לשמור על עין שיפוטית בוחנת אשר תבטיח את תקינותם וטוהרם של הליכי הבוררות, את הפעלתם בדרך דיונית יעילה ואת ביסוס פסק הבורר על אמות מידה התואמות מושגי יסוד שבתקנת הציבור. פועל יוצא מאיזון זה הוא כי התערבות שיפוטית בפסק הבורר הינה צרה ומוגבלת לעילות מוגדרות. עילות אלה מוחלות בזהירות ועל דרך פירוש דווקא כדי ליתן תוקף לפסק ולא לבטלו. בית-המשפט הבוחן את הפסק אינו דן בו כערכאת ערעור, ואין הוא אמור לבחון אם צדק הבורר בקביעותו או טעה בהן על פי הדין, שהרי עילת הביטול בגין טעות על פני הפסק שוב אינה נמנית עם עילות הביטול... על אחת כמה וכמה אין הוא בוחן שאלות אלה מקום שהבורר משוחרר מן הדין המהותי ואף מסדרי הדין והראיות. בית-המשפט גם אינו רשאי להעמיד את הפסק במבחן ביקורתו הוא- אם צודק הוא או בלתי צודק בהתאם לתפיסתו שלו. עליו להעמיד למבחן את פסק הבורר בשאלות יסוד שעניינן, בעיקרן, בחינת תקינותו הבסיסית של הליך הבוררות- קיומו של הסכם בורות בר-תוקף, מינוי בורר כדן, פסיקה בתוך גבולות הסמכות, שמירה על כללי צדק טבעי, עמידה באמות מידה של תקנת הציבור ועוד שורה של עניינים. גלישת הביקורת השיפוטית על פסק הבורר אל מעבר לעילות הביקורת הצרות כאמור מפרה את האיזון הראוי בין העצמאות וחופש הפעולה שהמחוקק ביקש לתת בידי מוסד הבוררות לבין אינטרס הציבור בקיום פיקוח שיפוטי צר בלבד על תקינותם של הליכי הבוררות" **(רע"א 3680/00 גמליאלי נ' מגשימים כפר שיתופי להתיישבות חקלאית בע"מ נז" (6) 605, 616-617, וראה גם רע"א 5991/02 גורצמן נ' פריד נט" (5) 1, 9-10)**.

10. עוד ראוי לציין כבר עתה כי סעי' 7 להסכם הבוררות עליו חתמו הצדדים קבע כדלקמן (הדגשה לא במקור):

"הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך, ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו. הבורר יהא חייב לנמק את פסקו. הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות, ולא יהיה מחוייב לסדרי הדין הנוהגים בבתי המשפט".

לאחר הקדמה זו, אעבור לבחינת טענותיה של התובעת.

סעיף 24(3)- טענה שהבורר חרג מסמכותו:

11. לטענת התובעת, חרג הבורר מסמכותו עת התעלם מהחוק והפסיקה בכל הנוגע לכללים המנחים בעניין נטל השכנוע והראיה, ועת הסתמך על ההלכה היהודית, שעה שהתובעת אינה יהודיה ומעולם לא הסמיכה את הבורר לעשות כן (טענות מופרכות מעין אלה רק ממחישות חולשת הבקשה ש"יורה לכל הכיוונים" – הערה שלי י.פ.). הבורר התעלם מהטענה כי נטל השכנוע מוטל על הנתבעת, מאחר וטענותיה מהוות טענת הודאה והדחה (שכן קיבלה בשם התובעת

ועבורה כספים מחברת הביטוח והפקידה את חלקם בחשבון נאמנות), וכן קיזוז, וכן מאחר והנתבעת הינה עו"ד אשר ייצגה את התובעת ובידיה המידע הרלבנטי.

12. עוד טענה התובעת כי הבורר התעלם מכללי הצדק הטבעי עת התעלם מטענותיה בדבר קיזוז התשלומים התכופים שהתקבלו מחברת הביטוח מסכומי ההלוואות שנתנה הנתבעת לתובעת. כך, לפי הנטען, התעלם הבורר מנספח 1 לתצהיר המשלים של עו"ד בן דוד לפיו קיזוז הלוואות מתשלום תכופ, המעיד כי הנתבעת נהגה לקזז את ההלוואה מיד עם קבלת התשלום. הבורר גם התעלם מהטענה בדבר ראיות סותרות לקיזוזים מבלי לציין את סיבתם. כמו כן טענה התובעת כי הבורר חרג מסמכותו שעה שקבע כי יש לחייב את התובעת בריבית והצמדה וקבע ריבית בנקאית ללא ראיה, בנימוק כי התובעת מעולם לא טענה כנגד הריבית ולא יכלה לצפות לקבלת הלוואה ללא ריבית. כך, חייב הבורר את התובעת בריבית בשיעור 14%, מבלי שהדבר עוגן בכתב, ובניגוד [לסעיף 2 לחוק ההלוואות](#) המחייב חוזה בכתב וגילוי של גובה הריבית. בנוסף התעלם הבורר מקביעות המומחה שור והסתפק בקביעות הנוגעות לתשלום תכופ אחד ושיק נוסף ע"ס 5000 ₪, תוך קביעה כי טענות התובעת לתשלום תכופ שישי נדחות, כאשר התובעת מעולם לא טענה כן. בנוסף ציינה כי הבורר הסתמך על חו"ד מיום 06.06.18, אליה לא נחשפה.

13. בנוסף טענה התובעת כי הבורר לא הכריע בכל המחלוקות שהונחו בפניו, אלא רק בנושא התשלומים התכופים, גובה הריבית ושיק ע"ס 5000 ₪ מבלי לדון בהפרשי התשלומים לאחר הקיזוזים.

14. הנתבעת טענה מצידה כי הבורר מונה ע"י ביהמ"ש ללא התנגדות הצדדים, כאשר מדובר ברו"ח ועו"ד אשר פעל על פי הבנתו בתחום ראיית החשבון ובאובייקטיביות מלאה לפי ההסכמות שבהסכם הבוררות. הבורר ציין בפסק דינו כי קרא את כתבי הטענות, שמע את העדויות, קרא את הסיכומים וציין כי אף אם לא יתייחס במפורש לטענה זו או אחרת, אין לראות בכך משום התעלמות.

אמירה זו שומטת את הקרקע תחת הטענה לביטול הפסק בשל התעלמות מטענות מסוימות שהועלו ע"י התובעת. משהיו סוגיות אשר צומצמו ע"י חו"ד המומחה שור והמחלוקות צומצמו נוכח דפי הבנקים, דין טענה זו להידחות. כמו כן טענה הנתבעת, כי משנתנה התובעת סמכות לבורר לתת את פסק דינו ללא קשר לדין המהותי ולדיני הראיות, נשמטת כל עילת ביטול בנושא זה. באשר לטענת הפסיקה לפי ההלכה היהודית, טענה הנתבעת כי הביטוי "המוציא מחברו עליו הראיה" הינו כלל במשפט האזרחי המשקף את נטל ההוכחה ומעוגן בחקיקה ובפסיקה.

15. כאמור, הצדדים להסכם הבוררות הם אלו שקובעים את סמכויות הבורר, הנושאים בהם **ידון ועל פי איזה דין יפעל (שמעוני, 565, גורן 307).**

"הלכה היא כי בורר ששחרר מן הדין המהותי לא ייחשב כחורג מסמכותו לפי סעיף 24(3) לחוק אם פסק שלא לפי הדין המהותי, שלפיו היה עליו להגיע למסקנה שונה. אין בוחנים פסק בורות לפי אמות המידה שעל-פיהן בוחנים פסק-דין של בית-משפט, ואפילו היה בית-המשפט

פוסק אחרת אילו הובא העניין להכרעתו, אין בכך כדי להצדיק את ביטולו של פסק הבוררות אם שוחרר הבורר מן הדין המהותי. הטענה כי הבורר לא נתן דעתו על כל הראיות שהיו לפניו, או הטענה כי פסק בניגוד לראיות שהיו לפניו, יכול שיהיה להן משקל בבית-משפט לערעורים, אך לא בבית-המשפט הדין בבקשה לבטל פסק בוררות" (פרשת **גוירצמן**, 11).

13. בניגוד להליך אזרחי רגיל, שם מוגדר הסכסוך על פי כתבי הטענות של הצדדים, בבוררות מוגדר הסכסוך בהסכם הבוררות. זהו הבסיס והמקור לסמכות הבורר להכריע בסכסוך (שמעוני, 567). באשר לסמכויות הבורר נוקט ביהמ"ש גישה דווקנית ונותן פרשנות מרחיבה להסכם הבוררות. נוסף לבחינת לשונו של ההסכם הכתוב, יש לבחון את התנהגות הצדדים במהלך הבוררות. טענה בדבר חוסר סמכות אשר נטענת מבלי שאחד הצדדים מחה על כך במהלך ההליך לא תתקבל (שמעוני, 569, גורן 311, וכן [רע"א 4095/12 מגנזי תשתיות ב.ג.מ בע"מ נ' סקיק חברה לעבודות עפר ופיתוח בע"מ](#) (פורסם בנבו), פס' 17).

14. לעניין זה ניתן להתייחס גם לחריגה מכללי הצדק הטבעי שהעלתה התובעת, אשר פורשו בפסיקה במספר דרכים: אי מתן הזדמנות לצדדים להשמיע טענותיהם, התייחסות בלתי שווה לצדדים בניהול הבוררות, חוסר אובייקטיביות וכו'. כך, גם במקרים בהם משוחרר הבורר מן הדין המהותי, אין הוא רשאי להתעלם מזכויות יסוד של הצדדים ואי פסיקה לפי כללי הצדק הטבעי תחשב חריגה מסמכות (שמעוני 573). חרף זאת, כאשר הוסמך הבורר לסטות מן הדין המהותי, אזי אין מדובר בחריגה מסמכות או טעות (גורן, 309).

15. לענייננו- מהוראות הסכם הבוררות (שצורף שנספח ב' לתגובת התובעת), עולה כי הצדדים מסרו את ההכרעה בכל המחלוקות והסכסוכים ביניהם בתיק לידי הבורר. עוד קובע סעיף 7 להסכם כי הבורר יפעל בדרך הנראית לו מועילה ביותר להכרעה צודקת ומהירה של הסכסוך ויפסוק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שבפניו. בנוסף צוין בהסכם כי הבורר לא יהיה קשור בדין המהותי, בדיני הראיות ולא לסדרי הדין הנהוגים בבתי המשפט.

16. היינו כי כל טענות התובעת באשר להחלת ההלכה היהודית והתעלמות מנטלי הראיות ו/או הפסיקה הנוהגת, דינן להידחות, מה עוד שאיני סבור שיש ממש בטענות לגופן. הביטויים "המוציא מחברו עליו הראיה" ו"הודאת בעל דין כאלף עדים" בהם השתמש הבורר הינם כללים המעוגנים משכבר הימים בפסיקה האזרחית, ואין חשיבות לעניין זה באם הפנה הבורר לנוסח הכלל במשפט העברי, נוסח שחזר וחוזר על עצמו במאות ואלפי פסקי דין אזרחיים בלי קשר להחלת ההלכה היהודית. מכל מקום, משעה שהסכימה התובעת בהסכם הבוררות לפטור את הבורר מהדין המהותי, דיני הראיות וסדרי הדין, הרי שממילא דין הטענה להדחות, והבורר אכן פסק לפי מיטב שפיטתו על פי החומר שהיה בפניו. טיעון אחרון זה נכון אף באשר לטענת התובעת באשר לריבית בה חויבה, שכן הבורר אינו מחויב בהוראות החוק באשר לגובה הריבית.

17. באשר לטענת התובעת בדבר התעלמות מטענות ומסמכים שהונחו בפניו- הבורר פתח את פסק דינו באמירה כי קרא את כל החומר שהוצג בפניו ושקל את כל הטענות שהועלו בפניו, וגם

אם לא יתייחס לטענה זו או אחרת, אין משמעות הדבר כי התעלם ממנה. בפני הבורר עמדו כתבי בית הדין של הצדדים, כמו גם חוו"ד מומחה ביהמ"ש מיום 09.04.13 וחוו"ד משלימה מיום 03.05.16, כמו גם תשובות לשאלות הבהרה מיום 11.07.17, ודיון הוכחות במסגרתו נחקרו הנתבעת ועו"ד בן דוד. פסק דינו ניתן בהסתמך על מכלול הראיות, ובעיקר- על אי הרמת נטל ההוכחה ע"י התובעת. מבלי לגרוע מהדברים האלו- וכפי שכבר צוין לעיל, הטענה כי הבורר לא נתן דעתו על כל הראיות שהיו בפניו הינה חסרת משקל בדיון לביטול פסק הבורר, שכן איני משמש כערכאת ערעור על הפסק.

18. באשר לטיעון כי הבורר הסתמך על חוו"ד מיום 06.06.18 אליה לא נחשפה התובעת, אציין כי עיון בנספחים הרבים שהגישו הצדדים מעלה כי לא היתה חוו"ד מאותו היום, אלא מדובר בתאריך בו נשלחה לבורר חוו"ד שור לבקשתו. הדבר מצוין מפורשות במכתב הנלווה לחווה"ד. על גבי חווה"ד גופה מופיע תאריך מוקדם יותר, התואם לתאריך חווה"ד המצוי בידי הצדדים, ומכאן שאין מדובר במסמך עליו הסתמך הבורר אשר לא היה לעיני התובעת.

19. יוזכר כי תביעתה של התובעת נדחתה בעיקר בשל אי הרמת נטל ההוכחה המוטל עליה, ומכאן שכל טענותיה באשר לאי התייחסות לטענות מסוימות דינן להדחות. ראיתי להוסיף כאן מלים מספר. גם לאורך ההליך שבפני חזרה על עצמה התופעה לפיה התובעת לא הציעה שום תחשיב סדור ממנו יגזר הסכום שתבעה, והתייחסה להליך המשפטי כמעין הליך בדיקה שיבדוק טענה כללית שלה, כי הנתבעת הותירה בידה חלק מן הכספים שהתקבלו מן המבטחת שהיו אמורים להיות מועברים לתובעת לאחר התחשבנות. ביהמ"ש אינו ועדת בדיקה. התובעת אמורה להציב תזה חשבונאית סדורה, ואמורה להיות מסוגלת לערוך מעין טבלה רעיונית של טבלת זכות וחובה בסדר כרונולוגי, ביחס לכל ההלוואות שלוותה מן הנתבעת או הוצאות שזו שלמה בשמה, תשלומים (לרבות תשלומים תכופים) שקבלה הנתבעת, חוב שכ"ט, שערוכים, ולהגיע בסופו של דבר לשורה תחתונה כספית, אותה המחישה שלב אחרי שלב. או אז עובר הנטל לנתבעת להפריך החישוב ולהמחיש טענת פרעתי. אך בטרם עובר הנטל המשני, על התובעת להמחיש החישוב וכי קיים חוב, ודרך החישוב ביחס אליו הגיעה לחוב. התובעת לא הציעה לכל אורך ההליך תחשיב סדור, שלב אחר שלב ביחס לכל תשלום, בין בטור הזכות ובין בטור החובה הרעיוניים. זאת אף ממרחק של זמן, שכן תביעתה הוגשה כמעט 7 שנים לאחר תשלום יתרה על ידי הנתבעת, בעקבות פסה"ד שניתן בערעור בעליון בעניינה של התובעת). חרף זאת ניתנה לה בפועל הזדמנות נוספת להמחיש כי יש חוב וכיצד הגיעה למסקנה זו ומהו אותו חוב, בפני בורר שהנו גם רואה חשבון. ומסתבר כי שוב לא ראתה לנצל ההזדמנות שניתנה.

[סעיף 24\(4\)- לא ניתנה לבעל דין הזדמנות נאותה לטעון טענותיו או להביא ראיותיו](#)

20. לעניין זה טענה התובעת כי ב"כ התובעת לא קיבל את דפי חשבון הבנק לשנים 1998-1999 טרם הגשת סיכומיו, כאמור בדיון מיום 05.11.17, ולטענתה הנתבעת העבירה לבורר את דפי החשבון הרלבנטיים מבלי לתן לה הזדמנות לעיין בהם. בנוסף קבע הבורר בפסק דינו כי קיבל חו"ד מסכמת של רו"ח שור ביום 06.06.18, אליה לא נחשפה. לעניין זה כבר התייחסתי לעיל. כמו כן טענה התובעת כי הבורר אפשר לנתבעת להגיש סיכומים בהיקף עצום בניגוד לקביעותיו, ומכל האמור היא גוזרת כי הבורר לא נתן לה הזדמנות נאותה לטעון את טענותיה כראוי.

21. לעניין זה השיבה הנתבעת כי לאחר קבלת סיכומי התובעת ודפי הבנק לשנים הרלבנטיות, הועבר המידע האמור לב"כ התובעת בצירוף מכתב מפורט המתייחס גם לסיכומיו. המכתב התקבל אצל ב"כ התובעת ולכן כל טענה לפיה כביכול לא קיבלו את אותם מסמכים או לא ניתנה אפשרות להגיב הינה חסרת בסיס. הנתבעת מוסיפה ומדגישה כי אותם מסמכים שולבו בסיכומיה, כאשר לתובעת היתה שמורה הזכות להגיש סיכומי תשובה, אותה לא ניצלה. הטענה כי דובר בתפוזרת דפי בנק אינה נכונה, ולדפים צורף הסבר למה משתייך כל דף- כאשר מטרתם היתה להוכיח את העברת התשלום התכוף הראשון והחמישי וסיכומים אליהם התכחשה התובעת. עוד מדגישה הנתבעת כי התובעת מצידה לא הציגה ולו דף חשבון אחד, על אף שהתבקשה ע"י המומחה, לא פנתה לחברת הביטוח, ארכיון ביהמ"ש או לסניף הבנק שלה. באשר לסיכומי הנתבעת- אלו נשלחו לב"כ התובעת בדואר רשום והתקבלו ביום 05.06.18 ועל לא היה כל צורך בפניה לבורר.

22. באשר לאורך הסיכומים טוענת הנתבעת כי הבורר סירב בתחילה לקבל את סיכומיה בשל היקפם, אולם הנתבעת הבהירה כי בפועל היקף הסיכומים הינו פחות מ-20 עמודים, כאשר ביניהם משולבים נספחים סרוקים מחומר הראיות, ואף הציעה להפריד את הנספחים לקובץ נפרד. ההסבר התקבל ע"י הבורר והוא אישר את הגשת הסיכומים באורכם.

23. החובה לאפשר לצדדים לטעון טענותיהם אינה חובה מוחלטת, ועל העותר להוכיח כי לא התנהגותו היא שגרמה לאי מתן ההזדמנות. אם אחד הצדדים מתעלם במודע מהאפשרות לטעון טענותיו ושם יתבטא על תקיפת הליך הבוררות, טענתו לביטול הפסק לא תשמע (שמעוני, 297). היוזמה להביא ראיות היא של הצדדים, וכאשר הצדדים אינם עומדים על זכות זו, אין הם יכולים להלין על הבורר (ראה גם גורן, 319). "כשהחוק מדבר בסעיף 24(4) על הזדמנות נאותה שלא ניתנה לבעל דין משתמע מכך שיש נותן להזדמנות ויש לוקח. כדי ליצור עילה לביטול פסק הבוררות, צריך שההזדמנות נתבקשה ע"י בעל הדין ולא ניתנה, או שדרך ניהול הבוררות שלל את האפשרות לבקשת ההזדמנות וממילא- את נתינתה. אך כשצד מחמיץ מעצמו הבאת ראיות, כגון שלא העריך כראוי את נטלי הראיה אשר על בעלי הדין, אין לומר כי ההזדמנות לא ניתנה אלא כי לא ניטלה" (ת"א (ת"א) 2711/70 "אגד" אגודה שיתופית לתחבורה בישראל נ' בר-אור פ"מ ע"ד 111, 114).

24. באשר לזכות העיון נקבע כי בלעדי הזכות לעיין במסמכים ובחומר הראיות, זכות הטיעון לא תהיה שלמה (שמעוני, 578 וכן בג"ץ 7805/00 אלוני נ' מבקרת עיריית ירושלים נז(4) 577,

600). כך, אין לקבל מסמכים הקשורים לבוררות מבלי להציגם לצדדים כדי שיוכלו להגיב עליהם (גורן, 320).

25. איני סבור כי הבורר פעל בניגוד לאמור [בסעיף 24\(4\)](#). כאמור, התובעת בעצמה הודתה כי קיבלה לידיה ביום 18.05.29 דפי חשבון בנק, היינו כי ב"כ התבעת המציא לידיה את המסמכים הנחוצים. עצם העובדה כי התובעת בחרה להגיש סיכומיה על אף שהמסמכים טרם היו בידיה אינה יכולה להיזקק לחובת הבורר- שכן ב"כ התובעת יכול היה בנקל לפנות לבורר ולהבהיר כי לא יוכל להגיש סיכומיו טרם קבלת דפי חשבון הבנק הרלבנטיים. הודעה מסוג זה היתה מחד מפעילה לחץ על התבעת, ומנגד מאפשרת לו ארכה להגשת סיכומיו, מבלי לחרוג מהוראות הבורר. אולם הדבר לא נעשה ואין לתובעת להלין בעניין זה אלא על עצמה. זהו המקרה הקלאסי של התעלמות במודע מהאפשרות לטעון בפני הבורר תוך תליית תקווה בתקיפת הליך הבוררות עצמו, ועל כן אין לקבל הטענה.

אזכיר כי אכן התובעת לא עשתה דבר בכדי להביא מסמכים מטעמה על מנת להוכיח טענותיה, ולא פנתה לאף אחד מהגופים אליהם יכלה לפנות על מנת לחזק טענותיה. לגופו של עניין, דפי חשבון הבנק נשלחו אליה ביום 18.05.15 (ע"פ נספח ח' לתגובת התבעת), כאשר באותו מכתב צוין כי אם חפץ ב"כ התובעת במסמכים נוספים, אלו יומצאו לו על פי החלטת הבורר. גם כאן הדבר לא נעשה, ועל אף הטענה כי מדובר ב"פזורת דפים" לא התבקש ע"י התובעת כל הסבר או דפים נוספים. עוד יודגש כי דפי חשבון הבנק שולבו אף בסיכומי התבעת, כך ששוב לא ניתן לטעון כי מדובר בדפים שאינם רלבנטיים או שלא הגיעו לעיני ב"כ התובעת. היינו כי לא ניטלה מהתובעת שום זכות לטיעון הוגן ועל כן דין הטענה להדחות. לעניין זה חשוב להדגיש גם כי לתובעת ניתנה הזכות להגיש סיכומי תגובה מטעמה, במסגרתם יטענו טענות אלו, או לכל הפחות יעלו הסתייגויותיה באשר לדפי חשבון הבנק, אולם זו בחרה שלא לנצל זכות זו, ולא הגישה תגובה.

26. באשר לאורך הסיכומים- אכן לפי המסמכים שהוצגו בפניי, בתחילה פסל הבורר את סיכומי התבעת, אולם לאחר הבהרתה כי מדובר בנספחים משולבים בטענות והצעתה להפריד בין השניים, אישר את הגשת הסיכומים כמות שהם. מכאן- שלא נפגעה זכותה של התובעת בהליך (ואף כאן רלבנטית הזכות שניתנה (ולא נוצלה) לסיכומי תשובה).

[סעיף 24\(8\)- הפסק ניתן לאחר שעברה התקופה לנתינתו](#)

27. לטענת התובעת, הבורר נתמנה ע"י ביהמ"ש ביום 16.12.13 ושיבת ההוכחות התקיימה רק ביום 17.11.05, ומכאן שלכל היותר סמכות הבורר לתת פסק דין הסתיימה בחלוף 6 חודשים מיום שנתמנה לדון בבוררות. לחלופין טוענת התובעת כי הבורר לא היה מוסמך לתת את פסק דינו בחלוף שלושה חודשים ממועד הגשת הסיכומים.

28. לכך השיבה התבעת כי טענת התובעת מתעלמת מהסכם הבוררות, לפיו על הבורר לתת את פסק הבוררות בתוך 3 חודשים מהיום בו נמסרו לו סיכומי הצדדים בכתב, כאשר בסמכותו

להאריך את התקופה בשלושה חודשים נוספים. הבורר עמד במועד זה. בנוסף, לא שמרה לעצמה התובעת את הזכות לטעון כנגד חלוף הזמן באמצעות הודעה בכתב לבורר.

29. את עילת הביטול לפי **סעיף 8/24** יש לקרוא יחד עם **סעיף 26/ג** לחוק- "**לא תשמע טענה של בעל דין שפסק הבורר ניתן שלא במועדו, אלא אם שמר לעצמו בהודעה בכתב לבורר לפני מתן הפסק, את האפשרות לטעון טענה זו**". אם לא נעשתה הודעה מפורשת לבורר, נשמטת הקרקע מתחת לעילת ביטול זו (שמעוני, 597, גורן 352-354).

30. לעניין זה גם נקבע: "אין מחלוקת כי אחת המטרות העומדות ביסוד מוסד הבוררות הוא יישוב סכסוכים מחוץ לכותלי בית-המשפט בצורה מהירה ויעילה. ברוח זו נקבע בתוספת **לחוק הבוררות** מועד של שלושה חודשים מיום תחילת הדיון בסכסוך עד למתן פסק הבוררות, עם אפשרות להארכה על-ידי הבורר עד לשלושה חודשים נוספים. משך הזמן החולף ללא מתן פסק יכול לשמש עילה לביטול פסק הבוררות. עם זאת, הקביעות שבחוק הן דיספוזיטיביות, והצדדים יכולים להתנות עליהן במפורש או מכללא או על ידי התנהגות. ההארכה אינה חייבת להתבטא בהודעה פורמלית בכתב, ודי בכך שהלכה למעשה ממשיכים להופיע בפני הבורר או מגלים בהתנהגות שמסכימים להארכת המועד. בענייננו, הוסמכו הבוררים להאריך את המועד לתקופה של עד תשעה חודשים בנוסף לשלושה חודשים הקבועים בחוק, וגם לאחר תקופה זו נמשכה הבוררות. על כך אמר בית-משפט זה, כי חוסר מעש מצד הצדדים או מי מהם אינו יכול להתפרש לכשעצמו כוויתור על הליך הבוררות, ואם הבוררות ממשיכה להתנהל גם לאחר המועד הקבוע בתוספת ללא אומר ודברים מצד מי מהצדדים, ניתן להבין מהתנהגותם כי הסכם הבוררות קיים. שתיקתם של הצדדים אינה יכולה להתפרש אלא כוויתור מצדם על עילת הביטול המוקנית להם מכוח **סעיף 8/24 לחוק הבוררות** והיא יכולה ליצור מצג של ויתור על הטענה כי פסק הבורר לא ניתן במועדו" (**רע"א 6171/99 ת.ס. תעשיות סיליקט בע"מ נ' רותם אמפרט נגב בע"מ** נה(1) 327, 331-332).

31. במקרה דנן, אכן מתעלמת התובעת מהעובדה כי הסכם הבוררות קובע בסעיף 8 שבו, כי על הבורר לתן את פסק הבוררות בתוך שלושה חודשים מהיום בו נמסרו לו סיכומי הצדדים בכתב, כאשר ביכולתו להאריך מועד זה בשלושה חודשים נוספים. היינו כי התובעת הסכימה מראש לחריגה מלוח הזמנים הקבוע **בחוק הבוררות**, מה גם שבהתנהגותה לא נראה כל רמז לכך שהיא חולקת על משך הזמן בו נמשכה הבוררות. ב"כ התובעת השתתף בישיבת ההוכחות, שמועדה נקבע כבר בחלוף המועד הקבוע בחוק, ושלח לבורר מכתבים רבים, אשר אף אחד מהם לא העלה טענה באשר להימשכות הליכי הבוררות. מכאן, שאף אם לא היה הסכם בוררות הפוסל מניה וביה טענה זו, ממילא ניתן לראות בהתנהגותה של התובעת משום ויתור על טענה זו.

32. לאור כל האמור, אני דוחה את הבקשה לביטול פסק הבוררות ומאשר את פסק הבורר. התובעת תשא בהוצאות הנתבעת בבקשה, בסך כולל של 4000 ₪.

ניתנה היום, י"ז אב תשע"ט, 18
אוגוסט 2019, בהעדר הצדדים.

בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן

יואב פרידמן 54678313-/-

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה